

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարկության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբրուզյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yasu.am
publishing.yasu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@yasu.am

Տպագրական 24.25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Varser Karapetyan

CURRENT TENDENCIES OF ECONOMIC, SOCIAL
AND CULTURAL RIGHTS 6

Կարեն Ամիրյան

ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ 16

Հարությունյան Հայկ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԻ ԷՎՈԼՅՈՒՑԻԱՆ ՀՀ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ . 28

Ռոզա Աբաջյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՆՈՐ ԴԱՐԱՇՐՁԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՄԻՏՔԸ 42

Կարեն Հակոբյան

ԼՍՎԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՇԱՃ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԲԱՂԱԴՐԱՏԱՐԸ 54

Սոսն Բարսեղյան

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 71

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ԵԶՐՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 84

Լիլիթ Մելիքսեթյան

ՀԱՆՐԱՔՎԵԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅԱՅՈՒՄԸ 1991-1995 ԹԹ..... 96

Տարևիկ Նահապետյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 112

Գևորգ Պողոսյան

ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՍՏԱՅՎՈՂ ԳՈՒՄԱՐԻ
ԲԱՇԽՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐ 130

Մովսես Խաչատրյան

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՕՐԵՆՔՈՎ
ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՀԻՄՔԵՐՈՎ..... 147

Արամ Ղափամանյան

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ 162

Շուշանիկ Ղուկասյան

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ
ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐՈՂ ԱՆՁԻՆՔ 177

Անի Մուրաֆյան

ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ
ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎՄԱՆ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԸ..... 193

Ռուբինա Պետրոսյան

ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 208

Տաթևիկ Գևորգյան

ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ 233

Նունե Հայրապետյան

ՊՐՈԲԱՑԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ՀՀ-ՈՒՄ. ԴՐԱ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ 247

Լիանա Եղիզարյան

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՂԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ 261

Սրբուհի Գայան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿԱՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ 275

Լիլիթ Պետրոսյան

ԳՈՐԾԻ ՓԱՏՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՆ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ
ՊԱՐԶԵԼՈՒ ("EX OFFICIO") ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 287

Անի Միքայելյան

ՄԻՍՅԱՆՑ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԳՈՐԾԵՐԻ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ
ՏԵՍԱԿ 299

Անի Դանիելյան

ՄԻՆԶԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՆԱԽՆԱԿԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՐԱՇԽԻՔ 321

Առնոլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ԱՆՄԵՂՍՈՒՆԱԿ ԱՆՁԱՆՑ
ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱ-
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 336

Էմմա Ավագյան

ԽՈՇՏԱՆԳՄԱՆ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 352

Նազելի Թովմասյան

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ 368

Ռոմելա Մանուկյան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ԲԱԶԱՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ..... 380

ԼՍՎԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՇԱՃ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԲԱՂԱԴՐՍԱՐԸ

2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության² 50-րդ հոդվածը, ամրագրելով պատշաճ վարչարարության իրավունքը՝ որպես մարդու հիմնարար իրավունք, դրա տարրերի շարքում առանձնացրել է նաև վարչական մարմինների կողմից ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց լսելու սկզբունքը. այդ սկզբունքի բովանդակությունը սահմանված է վկայակոչված հոդվածի 3-րդ մասում, որի համաձայն՝ *պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք պարտավոր են մինչև անձի համար միջամտող անհատական ակտն ընդունելը լսել նրան, բացառությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի:*

Լսված լինելու իրավունքը կամ արդարացի լսումների իրավունքը («audiatur altera pars», «audi alteram partem») իրավագիտությանը հայտնի է դեռևս հնագույն ժամանակներից՝ որպես մարդու բնական իրավունք, և իր էությամբ հանգում է այն գաղափարին, որ ոչ ոք չպետք է դատապարտվի առանց ինքն իրեն պաշտպանելու հնարավորության³: Ինչպես պատշաճ վարչարարության իրավունքը, այնպես էլ լսված լինելու իրավունքը բխում է իրավունքի գերակայության սկզբունքից՝ հանդիսանալով այդ հիմնարար սկզբունքի արդյունքը, հետևանքը և պարտադիր պահանջներից մեկը: Ինչպես իրավացիորեն նշվում է իրավաբանական գրականությունում, իրավունքի գերակայության սկզբունքը դառնում է իմաստագուրկ, եթե մարդը հնարավորություն չունի առարկել իր նկատմամբ կիրառվելիք և իր շահերին միջամտող հանրային-իշխանական գործողությունների

¹ ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ ի.գ.թ., դոցենտ Ս. Վ. Մուրադյան:

² Տե՛ս նաև ՀՀՊՏ 2015.12.21/Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1118:

³ Լսված լինելու իրավունքի և բնական իրավունքի հայեցակարգի փոխկապակցվածության վերաբերյալ առավել մանրամասն տե՛ս Bernard Schwartz, Administrative Procedure and Natural Law, 28 Notre Dame L. Rev. 169 (1953), էջեր 169-198:

դեմ¹: Ավելին, լաված լինելու իրավունքը համընդգրկուն², արքիոմատիկ սկզբունք է, որը, մի շարք ձևական տարբերություններով հանդերձ, պաշտպանվում է զարգացած իրավական համակարգ ունեցող բոլոր պետություններում³:

Եվրոպական երկրներում քննարկվող իրավունքը ընկալվում է որպես «էական ընթակարգային պահանջ», ինչպես նաև դիտարկվում է որպես «իրավունքի ընդհանուր կանոն», «իրավունքի հիմնական սկզբունք», «պարտադիր պահպանման ենթակա պահանջ» կամ որպես «հիմնարար իրավունք»: Այս համատեքստում լաված լինելու իրավունքը հանդիսանում է վարչական վարույթի շրջանակներում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց տրվող ընթացակարգային երաշխիքների անկյունաքարը⁴ և պատշաճ վարչարարության հիմնական չափանիշներից մեկը⁵:

Եվրոպական միության իրավական համակարգում սկզբնական շրջանում արդարացի լուսմների իրավունքը դիտարկվում էր որպես իրավական պաշտպանության իրավունքի բաղկացուցիչ տարր և հաճախ կիրառվում էր որպես այդ իրավունքին հոմանիշ հասկացություն: Այնուհետև առավել լայն տարածում ստացավ այն գաղափարը, որ լաված լինելու իրավունքը կարող է դասակարգվել պատշաճ վարչարարության սկզբունքի ներքո⁶, և քննարկվող իրավունքը աստիճանաբար սկսեց դիտարկվել որպես պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղադրիչ, ինչը վերջիվերջո հանգեցրեց այդ իրավունքի ներառմանը Եվրոպական միության հիմնական իրավունք-

---

¹ St' u Herwig C. H. Hofmann, Gerard C. Rowe and Alexander H. Türk, *Administrative Law and Policy of the European Union*, Oxford University Press, 2011, էջ 204:

² St' u Jussila v. Finland (73053/01) գործով Եվրոպական դատարանի 23.11.2006 թվականի վճիռը, 42-րդ կետ:

³ St' u Jürgen Schwarze, *European Administrative Law* (London, Sweet and Maxwell), 1992, էջեր 1243-1371:

⁴ St' u Itai Rabinovici, «The Right to be Heard in the Charter of Fundamental Rights of the European Union», 18 *European Public Law*, 2012, էջեր 149-173:

⁵ St' u Hanns Peter Nehl, *Principles of Administrative Procedure in EC Law*, Oxford: Hart Publishing, 1999, էջ 70:

⁶ St' u Xavier Groussot, *General Principles of Community Law*, Groningen, Europa Law Publishing, 2006, էջ 251:

ների մասին խարտիայի՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքը սահմանող 41-րդ հոդվածում¹, որը Եվրոպական միության իրավական համակարգում լաված լինելու իրավունքի պարտադիրությունն ամրագրող միասնական աղբյուրն է և այս իրավունքի կիրառման ու մեկնաբանման ելակետը: Մի կողմից լաված լինելու իրավունքի, մյուս կողմից պատշաճ վարչարարության իրավունքի և իրավական պաշտպանության իրավունքի փոխհարաբերության հարցում տեսակետների վերոգրյալ զարգացումը պայմանավորված է Եվրոպական միության իրավունքում ներկայումս ձևավորված այն մոտեցմամբ, որ վարչական վարույթի շրջանակներում արդյունավետ իրավական պաշտպանության իրավունքը համարվում է պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղկացուցիչ մասը, այդ իրավունքի նյութաիրավական տարրը²:

Ըստ իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ռ. Ռուբելի՝ վարչական մարմնի կողմից վարչական վարույթի մասնակիցներին լսելն իրավական պետությանը հարիր վարչարարության անհրաժեշտ պայմաններից մեկն է, քանի որ վարույթի մասնակիցները պետք է ի վիճակի լինեն իրենց դիրքորոշումն արտահայտելու միջոցով արդյունավետ կերպով պահպանել և իրականացնել իրենց այն իրավունքներն ու շահերը, որոնց վերաբերում է տվյալ վարչական վարույթը: Սակայն մասնակիցներին լսելու սկզբունքը, որը բնորոշ է իրավական պետությանը, չի սահմանափակվում միայն մասնակիցների անհատական պաշտպանությամբ. դրանով մասնակիցները նպաստում են նաև գործի փաստական հանգամանքները պարզելուն³:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով վարչական վարույ-

---

¹ Եվրոպական միության հիմնական իրավունքների մասին խարտիայի տեքստը տե՛ս ըստ http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf կայքի:

² Տե՛ս Bucura C. Mihaescu Evans, *The Right to Good Administration at the Crossroads of the Various Sources of Fundamental Rights in the EU Integrated Administrative System* (Luxemburger Juristische Studien - Luxembourg Legal Studies), Nomos, 2015, էջեր 154-160:

³ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր վարչական իրավունք / խմբ.՝ Ն. Թովմասյան, Օ. Լուխթերհանդթ, Գ. Սուրադյան, Վ. Պողոսյան, Վ. Ռայմեբու, Ռ. Ռուբել – Եր.: Բավիդ, 2011, էջ 307-308:

թի մասնակիցների լաված լինելու իրավունքի իրացման առանձնահատկություններին, արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ վարչական վարույթի մասնակիցների լաված լինելու իրավունքի պատշաճ կենսագործման շնորհիվ վարչական վարույթի մասնակիցները հնարավորություն են ստանում վարչական գործի քննարկման և լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այս կամ այն հարցի կապակցությամբ դիրքորոշումներ, ապացույցներ ներկայացնելու և այլ ընթացակարգային գործողություններ կատարելու միջոցով ազդելու վարչական մարմնի վերջնական որոշման վրա¹:

Իսկ մեկ այլ որոշմամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ վարչական վարույթի մասնակիցներին լսելու վարչական մարմնի պարտականության նպատակը չի սահմանափակվում միայն տվյալ մասնակիցների համար արդյունավետ անհատական պաշտպանություն ապահովելով. դրանով մասնակիցները նաև նպաստում են գործի փաստական հանգամանքները պատշաճ պարզելու վարչական մարմնի պարտականության կատարմանը²:

Փաստորեն, ինչպես տեսական գրականությունում, այպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայում առանձնացվում են լաված լինելու իրավունքի հետևյալ երկու գործառույթները. վարչական մարմնի կողմից կիրառվող միջամտող միջոցի դեմ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց արդյունավետ անհատական պաշտպանության ապահովում և վարչական գործի փաստական հանգամանքների պարզում:

2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասում տրված՝ լաված լինելու իրավունքի բովանդակության սահմանադրաիրավական ձևակերպումից հետևում է, որ քննարկվող իրավունքի կարգավորման ծավալը սահմանափակված է մի շարք գործոններով, որոնք իրենցից ներկայացնում են, մասնավորապես, այդ իրավունքի կիրառության (1) անձնական, (2) նյութական և (3) ինստիտուցիոնալ սահմանները:

---

¹ Տե՛ս Սարգիս Խաչատրյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Շենգավիթի հարկային տեսչության թիվ ՎԴ/7107/05/14 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 20.07.2017 թվականի որոշումը:

² Տե՛ս Տիգրան Աբաղյանն ընդդեմ Երևան համայնքի Կենտրոն վարչական շրջանի ղեկավարի՝ թիվ ՎԴ/5539/05/11 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 28.11.2014 թվականի որոշումը:

2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության վկայակոչված իրավադրույթում նշված՝ «(...) մինչև անձի համար միջամտող անհատական ակտն ընդունելը (...)» արտահայտության տառացի մեկնաբանությունն առաջին հայացքից վկայում է այն մասին, որ անձն օժտված է վարչական վարույթում լաված լինելու իրավունքով միայն այն դեպքում, երբ տվյալ վարույթը հարուցվել է վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ և ընդդեմ այդ անձի:

Մինչդեռ, Եվրոպական միության հիմնական իրավունքների մասին խարտիայի 41-րդ հոդվածն ամրագրում է լաված լինելու իրավունքի ավելի լայն անձնական սահմաններ՝ նախատեսելով, որ յուրաքանչյուր ոք ունի լաված լինելու իրավունք՝ «(...) ցանկացած անհատական միջոցի դեմ, որը կարող է անբարենպաստ կերպով ազդել այդ անձի վրա (...)»: Փաստորեն, Եվրոպական միության հիմնական իրավունքների մասին խարտիան լաված լինելու իրավունքն ամրագրելիս չի սահմանափակվում միայն այն վարչական ընթացակարգերով, որոնք հարուցվել են անձի դեմ, այլ տարածում է այդ իրավունքի կիրառությունը նաև անձի կողմից հարուցված վարչական ընթացակարգերի վրա¹:

Լաված լինելու իրավունքի կիրառության անձնական սահմանների նկատմամբ այսպիսի լայն մոտեցում է ցուցաբերել նաև Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն՝ 28.09.1977 թվականին «Վարչական մարմինների ակտերի առնչությամբ անհատի պաշտպանության վերաբերյալ» թիվ 77 (31) բանաձևում սահմանելով, որ անձն իրավունք ունի ներկայացնելու իր ապացույցները և փաստարկները՝ «(...) ցանկացած վարչական ակտի առնչությամբ, որը կարող է անբարենպաստ կերպով ազդել վերջինիս իրավունքների, ազատությունների կամ շահերի վրա (...)»²: Այնուամենայնիվ լաված լինելու իրավունքի կիրառության անձնական սահմանների նման լայն մեկնաբանությունը ոչ միշտ է միանշանակորեն ընդունվում եվրո-

---

¹ Sté u Klara Kanska, «Towards Administrative Human Rights in the EU. Impact of the Charter of Fundamental Rights», European Law Journal, Vol. 10, No. 3, 2004, էջ 317:

² Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 28.09.1977 թվականի թիվ 77 (31) բանաձևի տեքստը տե՛ս ըստ հետևյալ կայքէջի՝ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2009032&SecMode=1&DocId=752646&Usage=2>:

պակնան իրավակիրառողների և հետազոտողների կողմից: Այսպես, օրինակ, որոշ տեսաբաններ գտնում են, որ չափազանց բարդ է պատասխանել այն հարցին, թե արդյոք լաված լինելու իրավունքը պետք է որոշակի առումով տարածվի նաև այն վարույթների վրա, որոնք հարուցվել են ոչ թե «անձի դեմ», այլ «անձի կողմից»¹:

Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում վարչական վարույթի ընթացքում լաված լինելու իրավունքի ապահովման հետ կապված հասարակական հարաբերությունները կարգավորող ընդհանուր օրենսդրական ակտի՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի² 38-րդ հոդվածի 1-ին մասում օրենսդիրը, որպես ընդհանուր կանոն, ամրագրել է ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց լսելու վարչական մարմնի պարտականությունը, որի համաձայն՝ *վարչական մարմինը վարչական վարույթի ընթացքում պարտավոր է վարույթի մասնակիցներին և նրանց ներկայացուցիչներին հնարավորություն տալ արտահայտվելու տվյալ վարույթում քննարկվող փաստական հանգամանքների վերաբերյալ*: Վերոգրյալ իրավադրույթում կիրառվող «(...) վարույթի մասնակիցներին և նրանց ներկայացուցիչներին (...)» արտահայտությունից հետևում է, որ օրենսդիրը լաված լինելու իրավունքը տարածել է վարչական վարույթի բոլոր մասնակիցների վրա. օրենսդրի տեսանկյունից վարչական վարույթի ընթացքում լաված լինելու իրավունքով օժտված են թե՛ վարչական ակտի հասցեատերը, թե՛ երրորդ անձինք³: Ընդ որում, նշված օրենքի համաձայն՝ անձն օժտված է լաված լինելու իրավունքով ոչ միայն այն դեպքում, երբ վարչական վարույթը հարուցվել է վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ («ընդդեմ անձի հարուցված վարույթ»), այլ նաև այն դեպքում, երբ վարչական վարույթը հարուցվել է տվյալ անձի նախաձեռնությամբ («անձի կողմից հարուցված վարույթ»):

Պետք է նշել, որ վարչական ընթացակարգերի՝ «անձի դեմ» կամ «անձի կողմից» հարուցված լինելու հիմքով տարանջատումը չունի

---

¹ Sté u Koen Lenaerts and Jan Vanhamme, «Procedural Rights of Private Parties in the Community Administrative Process», 34 Common Market Law Review, 1997, էջեր 531-569:

² Sté u ՀՀՊՏ 2004.03.31/18(317) Հոդ.413:

³ Sté u «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

արդիական նշանակություն: Իսկ «անբարենպաստ ազդեցության» չափանիշը, թերևս, միակ էական իրավական գործոնն է, որը կարող է որոշիչ նշանակություն ունենալ լաված լինելու իրավունքի կիրառության անձնական սահմանները որոշելու հարցում¹: Ըստ այդմ, 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ վարչական վարույթի ընթացքում անձի լաված լինելու իրավունքի ծագման համար անհրաժեշտ պայմանն այդ վարույթի արդյունքում կիրառվելիք միջոցի՝ տվյալ անհատի նկատմամբ (*vis-à-vis*) անբարենպաստ հետևանք առաջացնելու հնարավորությունն է: Հետևաբար, վարույթի մասնակիցներին արտահայտվելու հնարավորություն տալու վերաբերյալ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասում նախատեսված ընդհանուր օրենսդրական պահանջը պետք է մեկնաբանել վերը նկարագրված «անբարենպաստ ազդեցության» հայեցակարգի լույսի ներքո հետևյալ կերպ. վարչական վարույթի մասնակիցն ունի վարչական վարույթում լաված լինելու իրավունք, եթե այդ վարույթի արդյունքում ընդունվելիք վարչական ակտը կարող է միջամտող ազդեցություն ունենալ տվյալ անձի իրավական կամ փաստական կարգավիճակի վրա՝ անկախ այն հանգամանքից, թե ով է տվյալ վարույթի հարուցումը նախաձեռնող սուբյեկտը:

Լաված լինելու իրավունքի կիրառության անձնական սահմաններին առնչվող մյուս կարևոր հարցը հետևյալն է. արդյոք լաված լինելու իրավունքով օժտված է միայն ընդունվելիք վարչական ակտի հասցեատերը, թե քննարկվող իրավունքով օժտված են նաև վարույթի ելքով շահագրգռված երրորդ անձինք: 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության համեմատությամբ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսել է լաված լինելու իրավունքը կրող սուբյեկտների առավել լայն կազմ՝ հետևելով Եվրոպական միության իրավական համակարգում տարածում ստացած այն առաջադիմական գաղափարին, որի համաձայն՝ որոշակի հանգամանքների առկայության դեպքում լաված լինելու իրավունքը կարող է տարածվել ոչ միայն վարույթի

---

¹ Sté u Bucura C. Mihaescu Evans, The Right to Good Administration at the Crossroads of the Various Sources of Fundamental Rights in the EU Integrated Administrative System (Luxemburger Juristische Studien - Luxembourg Legal Studies), Nomos, 2015, էջ 165:

արդյունքում ընդունվելիք անհատական ակտի հասցեատիրոջ, այլ նաև վարչական վարույթի ելքով շահագրգռված երրորդ անձանց վրա: Այս առումով հիշատակված մոտեցման էությունը հանգում է հետևյալին. վարչական մարմնի անհատական ակտը մեկնաբանվում է որպես շահագրգիռ երրորդ անձանց նկատմամբ «միջամտող ազդեցություն ունեցող», և վերջիններս ևս օգտվում են լաված լինելու իրավունքից, եթե շահագրգիռ երրորդ անձինք «ամիջականորեն և անհատապես առնչվում են» վարչական մարմնի անհատական ակտին՝ վկայակոչված լինելով այդ որոշման մեջ և իրենց վրա կրելով դրա անբարենպաստ հետևանքները¹:

Այսպիսով, 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասը իրավակիրառ պրակտիկայում պետք է ստանա այնպիսի մեկնաբանություն, որի համաձայն՝ վարչական վարույթի արդյունքում ընդունվելիք վարչական ակտի հասցեատեր չհանդիսացող երրորդ անձինք ևս օժտված են լաված լինելու իրավունքով, եթե վարույթի արդյունքում ընդունվելիք վարչական ակտը կարող է անմիջականորեն միջամտող ազդեցություն ունենալ վերջիններիս իրավունքների կամ օրինական շահերի վրա:

Լաված լինելու իրավունքի կիրառության նյութական սահմանը կանխորոշում է այն իրավական ակտերի շրջանակը, որոնց ընդունմանն ուղղված ընթացակարգի շրջանակներում ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք օժտված են լաված լինելու իրավունքով: 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ձևակերպումը վկայում է այն մասին, որ լաված լինելու իրավունքը՝ որպես պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղադրիչ, վերաբերում է միայն անհատական իրավական ակտերի, մասնավորապես՝ վարչական ակտերի, ընդունմանն ուղղված վարույթներին: Այլ խոսքով՝ լաված լինելու իրավունքը, որպես կանոն, տարածվում է միայն այնպիսի վարչական ընթացակարգերի վրա, որոնք ուղղված են ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց նկատմամբ անհատական իրավական ակտ ընդունելուն, և չի տարածվում հանրային իշխանության մարմինների՝ նորմատիվ իրավական ակտ

---

¹ Sté u Bucura C. Mihaescu Evans, *The Right to Good Administration at the Crossroads of the Various Sources of Fundamental Rights in the EU Integrated Administrative System* (Luxemburger Juristische Studien - Luxembourg Legal Studies), Nomos, 2015, էջեր 167-171:

ընդունելուն ուղղված իրավաստեղծ գործունեության վրա:

Միննույն ժամանակ, տեսաբանները չեն բացառում, որ ապագայում լաված լինելու իրավունքը կարող է ստանալ առավել լայն մեկնաբանություն և տարածվել նաև նորմատիվ իրավական ակտերի ընդունմանն ուղղված ընթացակարգերի վրա սահմանադրական իրավունքին հայտնի «մասնակցության հայեցակարգի» (*«the concept of participation»*)¹ հիման վրա, որն իրավաստեղծագործության ոլորտում մասնավոր անձանց համար նախատեսում է ընթացակարգային լայն երաշխիքներ²:

Լաված լինելու իրավունքի կիրառության ինստիտուցիոնալ սահմանը կանխորոշում է հանրային իշխանության այն մարմինների շրջանակը, որոնց կողմից իրականացվող վարույթների շրջանակներում ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք օժտված են լաված լինելու իրավունքով: 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի 3-րդ մասի բովանդակությունից հետևում է, որ քննարկվող հիմնարար իրավունքը տարածվում է արտաքին ներգործություն ունեցող այն բոլոր վարչական ընթացակարգերի վրա, որոնք իրականացվում են *պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց* կողմից: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում մարդու լաված լինելու իրավունքի որպես պատշաճ վարչարարության սահմանադրական իրավունքի բաղկացուցիչ տարրի ապահովումը պարտադիր է առանց բացառության բոլոր վարչական մարմինների համար:

Վարչական վարույթի ընթացքում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց լաված լինելու իրավունքն առավելապես կենսագործվում է տվյալ վարույթի ընթացքում անցկացվող լուսմների միջոցով: Օրենսդիրը որպես լաված լինելու հիմնարար իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգ՝ առաջին հերթին դիտարկել է վարչական վարույթի ընթացքում հրավիրվող լուսմների ընթացակարգը: Նշված ինստիտուտի

---

¹ «Մասնակցության հայեցակարգի» մասին առավել մանրամասն տե՛ս Joana Mendes, *Participation in EU Rule-making: A Rights-Based Approach* (Oxford University Press), 2011:

² Տե՛ս Jill Wakefield, *The Right to Good Administration* (European Monographs), Kluwer Law International, 2007, էջ 74:

կարգավորմանն է ուղղված «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածը, որի 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ մասերում նախատեսված են վարչական վարույթի ընթացքում լուումներ անցկացնելու ընդհանուր կանոնից որոշ բացառություններ: Ընդ որում օրենքի վկայակոչված հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է լուումներ չանցկացնելու այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում վարչական մարմինն ունի հայեցողական լիազորություն ընտրելու լուումներ անցկացնելու կամ չանցկացնելու երկու իրավաչափ լուծումներից մեկը: Մինչդեռ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է լուումներ չանցկացնելու իմպերատիվ հիմքերը:

Անդրադառնալով օրենքով սահմանված այն իրավանորմին, որ լուումներ կարող են չանցկացվել, եթե *«(...) վարչական վարույթի արդյունքում ընդունվելու է բարենպաստ վարչական ակտ, որը չի միջամտում այլ անձանց իրավունքների իրականացմանը (...)*», կարելի է պնդել, որ օրենսդրի տեսանկյունից վարչական մարմինը կարող է լուումներ չանցկացնել բարենպաստ վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված ոչ բոլոր վարչական վարույթների ընթացքում: Այսպես, վարչական մարմինը կարող է լուումներ չանցկացնել միայն այնպիսի բարենպաստ վարչական ակտ ընդունելուն ուղղված վարչական վարույթի ընթացքում, որը չի միջամտելու այլ անձանց իրավունքների իրականացմանը: Եվ հակառակը՝ բոլոր այն վարչական վարույթների ընթացքում, որոնց արդյունքում ընդունվելիք բարենպաստ վարչական ակտը կարող է շոշափել այլ անձանց իրավունքները կամ օրինական շահերը, պետք է անցկացվեն լուումներ՝ երրորդ անձանց լսված լինելու իրավունքի իրականացումն ապահովելու համար:

Իրավակիրառ պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում այն դեպքերը, երբ վարչական վարույթը հարուցվել է անձի դիմումի հիման վրա, և այդ վարույթի ընթացքում ընդունվելու է բարենպաստ վարչական ակտ, որը, սակայն, կարող է միջամտող ազդեցություն ունենալ դիմումատուից տարբերվող այլ անձանց նկատմամբ: Քննարկվող իրավիճակում վարչական մարմինը պարտավոր է պարզել այն անձանց շրջանակը, որոնց իրավունքներին կամ օրինական շահերին կարող է միջամտել ընդունվելիք բարենպաստ վարչական ակտը, նրանց մասնակից դարձնել վարչական վարույթին որպես երրորդ անձանց, անցկացնել լուումներ և ապահովել վերջիննե-

րիս պատշաճ իրազեկումն այդ լուումների մասին, այլ կերպ՝ ապահովել երրորդ անձանց լաված լինելու իրավունքի արդյունավետ իրականացումը: Հակառակ պարագայում ընդունված բարենպաստ վարչական ակտը կարող է ճանաչվել անվավեր վարչական վարույթին մասնակից չդարձված երրորդ անձի լաված լինելու իրավունքի խախտման հիմքով, եթե վերջինս ապացուցի, որ տվյալ բարենպաստ վարչական ակտը միջամտող ազդեցություն ունի իր իրավունքների և օրինական շահերի նկատմամբ¹:

Վարչական մարմինն ունի վարչական վարույթի ընթացքում լուումներ չանցկացնելու հայեցողական լիազորություն նաև այն դեպքում, երբ «(...) վարչական ակտի հասցեատերը չի պնդում, որ լուումներ անցկացվեն (...)»: Լուումներ չանցկացնելու նշված հիմքը սահմանված է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «ա» կետով, այսինքն այն նույն կետով, որով սահմանված է վարչական վարույթում լուումներ չանցկացնելու վերը նկարագրված հիմքը, և այդ հիմքից առանձնացված է «կաս» շաղկապով, ինչն օրենսդրական տեխնիկայի ու իրավամեկնաբանման տեսանկյունից խնդրահարույց է: Օրենսդրական նման ձևակերպումների արդյունքում առաջանում է անհստակություն հետևյալ հարցի շուրջ. արդյոք լուումներ կարող են չանցկացվել այն դեպքում, երբ վարչական վարույթի ընթացքում ընդունվելու է բարենպաստ վարչական ակտ, և այդ բարենպաստ վարչական ակտի հասցեատերը չի պնդում, որ լուումներ անցկացվեն, թե լուումներ կարող են չանցկացվել այն դեպքում, երբ վարչական վարույթի ընթացքում ընդունվելու է միջամտող վարչական ակտ, և այդ միջամտող վարչական ակտի հասցեատերը չի պնդում, որ լուումներ անցկացվեն:

---

¹ Օրինակ՝ Մուրադ Հարոյանն ընդդեմ Երևանի քաղաքապետի թիվ ՎԴ/6361/05/15 վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանը 07.12.2016 թվականին կայացրած վճռով անվավեր է ճանաչել հայցվորին պատկանող անշարժ գույքի հարևանությամբ գտնվող մեկ այլ անշարժ գույքի սեփականատերերին համայնքի ղեկավարի կողմից տրամադրված շինարարության թույլտվությունը՝ վիճարկվող բարենպաստ վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթին հայցվորին մասնակից չդարձնելու և վերջինիս լաված լինելու իրավունքը խախտելու հիմքով: Տե՛ս ըստ http://www.datalex.am/?app=AppCaseSearch&case_id=38562071809887274 կայքէջի:

Նշված օրենսդրական անհարթությունը կարող է հաղթահարվել միայն լուսմներ չանցկացնելու հայեցողական լիազորություն սահմանող իրավադրույթի բովանդակային (արժեքային) մեկնաբանման միջոցով, որի համաձայն՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «ա» կետով սահմանված վարչական վարույթի ընթացքում լուսմներ չանցկացնելու հայեցողական հիմքը, այն է՝ *«(...) վարչական ակտի հասցեատերը չի պնդում, որ լուսմներ անցկացվեն (...)»*, պետք է կիրառելի համարել ոչ թե բարենպաստ, այլ միջամտող վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթների նկատմամբ:

Այս համատեքստում անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել նաև այն հանգամանքի վրա, որ վարչական վարույթի ընթացքում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց լսված լինելու իրավունքի իրացումը գործնականում պայմանավորված է տվյալ վարույթի հարուցման և վարչական վարույթի իրականացման համար անհրաժեշտ միջոցառումների (հատկապես լուսմների) անցկացման տեղի, օրվա, ժամի և այլ պայմանների մասին վերջիններիս ծանուցելու ինստիտուտով, որը նախատեսված է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածով:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներից մեկում արտահայտել էր այն իրավական դիրքորոշումը, որ վարչական վարույթի հարուցման մասին ծանուցելու վարչական մարմնի պարտականության սահմանումը նպատակ է հետապնդում ապահովել վարույթին մասնակցող անձի՝ լսված լինելու իրավունքը, ինչը հնարավորություն է տալիս վերջինիս լիարժեք իրականացնելու իր իրավունքների պաշտպանությունը¹:

Նշված ձևակերպման պատճառով իրավակիրառ պրակտիկայում վարչական վարույթի հարուցման մասին վարույթի մասնակիցներին ծանուցելու կամ չծանուցելու և վարույթի ընթացքում լուսմներ անցկացնելու կամ չանցկացնելու իրավաչափության հիմքերի վերաբերյալ առաջացել էր լուրջ շփոթություն: Այսպես, վարչական մարմինները, հիմք ընդունելով «Վարչարարության հիմունքների և վար-

---

¹ Տե՛ս, ՀՀ աշխատանքի պետական տեսչությունն ընդդեմ «ՎՏԲ-Հայաստան բանկ» ՓԲԸ-ի տնօրենների խորհրդի նախագահ, գլխավոր տնօրեն Վալերի Օվայաննիկովի՝ թիվ ՎԳ/0016/05/08 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 26.12.2008 թվականի որոշումը:

չական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված այն իրավակարգավորումը, որ վարչական մարմինն իր նախաձեռնությամբ վարչական վարույթ հարուցելու մասին վարույթի մասնակիցներին ծանուցելու պարտականություն ունի միայն այն դեպքում, երբ վարչական վարույթի հարուցումից մինչև վարչական ակտն ընդունելու միջև ընկած ժամանակահատվածը երեք օրից ավելի է, մինչև երեք օր տևող վարչական վարույթների ընթացքում լուումներ չէին անցկացնում: Փաստորեն, իրավակիրառ պրակտիկայում առաջացել և ամրապնդվել էր այնպիսի աղավաղված մոտեցում, որի համաձայն՝ վարչական մարմինները միջամտող վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթի ընթացքում լուումներ չանցկացնելու իրավաչափությունը հիմնավորում էին վարչական վարույթի հարուցման մասին չծանուցելու իրավական հիմքի առկայությամբ:

Հետագայում ընդունված որոշմամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը փորձել է շտկել առաջացած իրավիճակը և զարգացնելով իր վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումը՝ արձանագրել է, որ թեև վարչական վարույթի մասին ծանուցելու՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածով նախատեսված կառուցակարգը անհրաժեշտ նախադրյալ է հանդիսանում վարչական վարույթի ընթացքում մարդու լսված լինելու իրավունքի կենսագործման համար, սակայն վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ հարուցված վարչական վարույթի հարուցման մասին չծանուցելու իրավական հիմքի վարչական վարույթի հարուցումից մինչև վարչական ակտն ընդունելու միջև ընկած ժամանակահատվածը երեք օրից պակաս լինելու առկայությունն ինքնին չի կարող հիմք հանդիսանալ վարույթի մասնակիցների լսված լինելու իրավունքը սահմանափակելու և առանց ընթացիկ փուլում լուումների իրականացմանը միջամտող վարչական ակտ ընդունելու համար¹:

Թեև վարչական վարույթում լսված լինելու իրավունքի իրականացման գլխավոր կազմակերպական կառուցակարգը վարչական վարույթի ընթացքում անցկացվող լուումների ինստիտուտն է, սա-

---

¹ Տե՛ս, Տիգրան Ղազարյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Գյումրու տարածքային հարկային տեսչության թիվ ՎԴ5/0084/05/14 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 20.07.2017 թվականի որոշումը:

կայն լաված լինելու սահմանադրական իրավունքն իր ծավալով չի համընկնում վարչական վարույթի ընթացքում բանավոր լսումներին մասնակցելու վարչական վարույթի մասնակիցների իրավունքին: Ինչպես նշված է Եվրոպական օմբուդսմանի կողմից կազմված և Եվրոպական միությունում խորհրդատվական-ուղեցուցային նշանակություն ունեցող «Պատշաճ վարչարարական վարքագծի վերաբերյալ եվրոպական օրենսգրքի» 16-րդ հոդվածում, լաված լինելու իրավունքը ենթադրում է, որ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք իրենց իրավունքներին կամ շահերին վերաբերող վարչական գործի համար նշանակություն ունեցող փաստերի մասին ինչպես գրավոր, այնպես էլ բանավոր դիրքորոշումներ ներկայացնելու իրավունք ունեն, իսկ վարչական մարմինն էլ կրում է վարույթի մասնակիցների ներկայացրած թե՛ գրավոր, թե՛ բանավոր փաստարկները քննարկելու և գնահատելու պարտականություն¹:

Այսպիսով, վարչական վարույթում լաված լինելու հիմնարար իրավունքն ավելի լայն հասկացություն է. այն չի սահմանափակվում միայն բանավոր լսումներին մասնակցելու իրավունքով և իր մեջ ներառում է վարչական վարույթի մասնակիցների՝ վարույթում քննարկվող հարցի կապակցությամբ դիրքորոշումներ հայտնելու, փաստարկներ ներկայացնելու (այդ թվում նաև գրավոր) իրավունքը, որին համապատասխանում է վարչական մարմնի պարտականությունը՝ ընդունելու և քննարկման առարկա դարձնելու այդ դիրքորոշումներն ու փաստարկները: Ասվածն էլ իր հեթին նշանակում է, որ վարչական վարույթի ընթացքում լաված լինելու սահմանադրական իրավունքի ապահովմանն ուղղված վարչական մարմնի պարտականությունը, ըստ էության, պետք է պատշաճորեն կատարված համարել նաև այն դեպքերում, երբ վարչական մարմինը վարչական վարույթի ընթացքում լսումներ չի հրավիրել, սակայն ընդունել և քննարկել է (վարչական ակտ կայացնելիս հաշվի է առել) վարույթի մասնակիցների կողմից ներկայացված գրավոր դիրքորոշումներն ու փաստարկները վարչական գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների վերաբերյալ: Այսինքն՝ վարչական վարույթի ընթացքում լաված լինելու հիմնարար իրավունքը վարչական մարմին-

---

¹ The European Code of Good Administrative Behaviour, տե՛ս ըստ <https://www.ombudsman.europa.eu/en/resources/code.faces> կայքէջի:

ների կողմից կարող է ապահովվել ոչ միայն բանավոր լուումներ անցկացնելու, այլ նաև վարչական վարույթում քննարկվող փաստա-կան հանգամանքների վերաբերյալ վարույթի մասնակիցներին գրա-վոր ընթացակարգով արտահայտվելու հնարավորություն տալու մի-ջոցով: Ընդ որում, վարչական վարույթի ընթացքում լուումներ չանց-կացվելու, սակայն գրավոր ընթացակարգի միջոցով վարույթի մաս-նակիցների լավամ լինելու իրավունքի պատշաճ իրացումն ապահով-ված լինելու դեպքում վարչական մարմնի կողմից ընդունված վար-չական ակտը չի կարող անվավեր ճանաչվել վարույթի մասնակից-ների լավամ լինելու իրավունքը խախտված լինելու հիմքով, եթե գրավոր ներկայացված բոլոր դիրքորոշումներն ու փաստարկները քննարկված լինելու պայմաններում տվյալ վարույթի ընթացքում լուումներ անցկացնելու անհրաժեշտությունը ողջամտորեն բացակա-յել է:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարելի է կատարել հետևյալ ընդհան-րացումները.

1. վարչական վարույթի ընթացքում լավամ լինելու իրավունքն անձի պատշաճ վարչարարության իրավունքի կարևորագույն բա-ղադրիչներից մեկն է, որի գործառութային նշանակությունը հան-գում է վարչական մարմնի կողմից կիրառվող միջամտող միջոցի դեմ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց արդյունավետ անհատա-կան պաշտպանության ապահովմանը և վարչական գործի փաստա-կան հանգամանքների պարզմանը,

2. լավամ լինելու իրավունքի գործողության շրջանակները եզ-րագծվում են հետևյալ սահմաններով.

- *անձնական*. վարչական վարույթի մասնակիցը (այդ թվում նաև՝ երրորդ անձը) ունի վարչական վարույթում լավամ լինելու իրա-վունք, եթե այդ վարույթի արդյունքում ընդունվելիք վարչական ակ-տը կարող է անմիջականորեն միջամտող ազդեցություն ունենալ տվյալ անձի իրավական կամ փաստական կարգավիճակի վրա՝ ան-կախ այն հանգամանքից, թե ով է տվյալ վարույթի հարուցումը նա-խաձեռնող սուբյեկտը,

- *կյուրական*. լավամ լինելու իրավունքը՝ որպես պատշաճ վարչարարության իրավունքի բաղադրիչ, տարածվում է միայն այն-պիսի վարչական ընթացակարգերի վրա, որոնք ուղղված են անհա-տական իրավական ակտ ընդունելուն,

- *ինստիտուցիոնալ*. լսված լինելու իրավունքը տարածվում է բոլոր վարչական մարմինների կողմից իրականացվող վարչական ընթացակարգերի վրա,

3. լսված լինելու հիմնարար իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ հիմնական կազմակերպական կառուցակարգը վարչական վարույթի ընթացքում հրավիրվող լսումների ինստիտուտն է. լսումների անցկացումը պարտադիր է ոչ բոլոր վարչական վարույթներով, քանի որ օրենսդիրը նախատեսել է լսումներ չանցկացնելու ինպերատիվ և հայեցողական հիմքեր,

4. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «ա» կետով սահմանված վարչական վարույթի ընթացքում լսումներ չանցկացնելու հայեցողական հիմքը, այն է՝ «(...) *վարչական ակտի հասցեատերը չի պնդում, որ լսումներ անցկացվեն (...)*», վերաբերում է ոչ թե բարենպաստ, այլ միջամտող վարչական ակտի ընդունմանն ուղղված վարչական վարույթներին,

5. վարչական վարույթի ընթացքում լսված լինելու հիմնարար իրավունքը վարչական մարմինների կողմից կարող է ապահովվել ոչ միայն բանավոր լսումներ անցկացնելու, այլ նաև վարչական վարույթում քննարկվող փաստական հանգամանքների վերաբերյալ վարույթի մասնակիցների ներկայացրած գրավոր դիրքորոշումներն ու փաստարկները ընդունելու և քննարկման առարկա դարձնելու միջոցով:

ПРАВО БЫТЬ УСЛЫШАНЫМ КАК ЭЛЕМЕНТ ПРАВА НА ХОРОШУЮ АДМИНИСТРАЦИЮ

Карен Акопян

Аспирант кафедры конституционного права ЕГУ

Данная научная статья посвящена исследованию сущности права быть услышанным и области его применения как фрагмента конституционного права на хорошую администрацию. Автор выявляет организационно-правовые механизмы реализации права быть услышанным при рассмотрении административными органами дел, касающихся физических и юридических лиц, и предлагает некоторые пути их усовершенствования. Кроме того, в статье анализируются установленные законом

исключения из общего правила проведения слушаний в административном производстве. В статье нами сделаны обобщения и предложения с целью обеспечения гарантированного осуществления конституционного права быть услышанным во время административного процесса.

THE RIGHT TO BE HEARD AS A COMPONENT OF THE RIGHT TO GOOD ADMINISTRATION

Karen Hakobyan

Post-graduate student of the Chair of Constitutional law, YSU

This article is devoted to the research of the essence and scope of application of the right to be heard, as one of the components of the fundamental right to good administration. The author reveals the organizational and legal mechanisms for the realization of the right to be heard by administrative bodies in cases involving individuals and legal entities and suggests some ways to improve them. In addition, the article discusses the statutory exceptions to the general rule for holding hearings in administrative proceedings. In the article the author makes a number of conclusions and proposals, which are aimed at ensuring the guaranteed implementation of the constitutional right to be heard during the administrative process.

Բանալի բառեր - մարդու հիմնարար իրավունքներ, պատշաճ վարչարարություն, լաված լինելու իրավունք, լուսմներ, վարչական վարույթ, վարչական ակտ, միջամտող ազդեցություն

Ключевые слова: фундаментальные права человека, хорошая администрация, административная деятельность, административное производство, административный акт, право быть услышанным, слушания, неблагоприятное воздействие

Key words: fundamental rights, good administration, administrative procedure, administrative act, the right to be heard, hearings, adverse effect